

Ekonomide Bediüzzaman'ın tesbitlerini yaşıyoruz

Ekonomist Sami Uslu, Bediüzzaman'ın ekonomiyle ilgili tesbitlerini "Bugünkü olayları mükemmel açıklamış. Bediüzzaman israfa yer olmayan, kaynakların yerinde kullanıldığı bir sistemi savunuyor. Bugün İktisat Risalesi'nin öngördüklerini aynen yaşıyoruz. Ziraat ön plana çıktı. Açgözlülüğün ne kadar zararlı ve tehlikeli olduğu ortaya çıktı" diye ifade etti.

BU hafta, dünyayı kasıp kavuran ekonomik krizi, ekonomist Sami Uslu'yla konuştuk. Uslu bu krizin kapitalist sistemin yanlışlıklarından kaynaklandığını söylüyor. Sistemin haksız kazanımları kustuğunu ifade ediyor. Bediüzzaman'ın İktisat Risâlesiyle dünya ekonomik sisteminin yanlışlarına dikkat çektiğini söyleyen Uslu "Türkiye'nin krizden az etkilenmesi için KOBİ'lere önem vermesini istiyor.

SAMİ USLU KİMDİR?

Darüşşafaka Lisesi ve İ.Ü. İktisat Fakültesi mezunu. Sakarya Üniversitesinde MBA Newyork/ABD Irving Trust Co. Bankasında de Uluslararası Bankacılık eğitimi, Londra ve Madrit, bankacılık operasyonları hakkında incelemeler.

İş deneyimi: Halen Sakarya Üniversitesi, Sapanca MYO Öğr. Gör., Zaman Gazetesi ekonomi yazarı, üç enerji sektörü şirketi Yönetim Kurulu Üyeliği, Türkiye İş Bankası Müfettiş ve Dış İşler Müdür Yardımcısı, T. İhracat ve İthalat Bankası Kurucu Genel Müdür Yardımcısı, M. Hanover Trust Co. Genel Müdür Yardımcısı ve A. Vice President, TYT Bank Genel Müdürü, Sümerbank Holding Genel Müdür Yardımcısı, T. Bankalar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi, Bakü-Azerbaycan'da Kafkas Bank Kuruluşu Arap Türk Bankası Genel Müdür Yardımcısı, Ar Faktöring Ar Leasing ve Ar Menkul Değerler Şirketlerinin Yönetim Kurulu Başkan V. ve Genel Müdürü, yirmi iki Faktöring ve Finansal Kiralama Şirketinin kurucusu, muhtelif şirketlerde Finans Danışmanlığı, Ekonomi Bakanının Müşavere Heyetinde yer aldı. Üç KOBİ'de Kurumsallaştırma Çalışmaları, iş adamlarına özel İş İngilizcesi dersleri veriyor.

Dünyadaki ekonomik krizin mortgage (konut kredisi) sisteminin çökmesi sonucu olduğu söyleniyor. Bu sistemi biraz anlatır mısınız?

Mortgage'in tarafları müşteriler, yatırım bankaları, müteahhitler, kredi veren şirketler, hukuk büroları, brokerlar... Örneğin mortgage kredisi veren 70 milyar dolarlık bir firma var. Bu firma bankalara 1.7 trilyon civarında kefil olmuş. Bunun yanında bankalardan 3 trilyon dolarlık kredi satın almış. Sistem krize girince ortaya 70 milyar dolarlık sermayesi bulunan, 4.7 trilyon dolar borcu olan bir firma çıkıvermiş. Aslında bu kriz 2005 yılında ortaya çıkıyor fakat muhasebe oyunlarıyla bunun 2007 Temmuz'una kadar üstü örtülüyor

Burada bankacılık sistemiyle de ilgili bir sorun var galiba?

Sistem haksız yere verdiği şeyleri kusuyor adeta. Bu bankalar aptalca müşteri bulmuşlar. Diyelim ki sizin 2 bin lira geliriniz var. Banka sizi 5 bin liralık borca sokmuş. Müşteri "Ben bu evi alayım. Birkaç ay taksidini ödeyeyim sonra ev fiyatları yükselince borcuyla birlikte satayım" diyor. Böylelikle cebine para kalıyor. Hatta gazetelere "Hapisten mi çıktın? İşsiz misin? Parasız mısın? Ümitsiz misin? Öyleyse gel mortgage kredisi bizim bankada" diye ilân verilmiş. Sistem 2005'e kadar böyle devam ediyor. Ancak hiçbir trend sonsuza kadar devam edemez. Sonra ev fiyatları düşmeye başlıyor. Diyelim ki normal gelirli bir aile 500 bin dolara 30 yıl vadeli bir ev alıyor. Kriz meydana gelince evin fiyatı 300 bin dolara düşüyor. 200 bin dolar zarar edeceğini gören aileler de taksitlerini aksatmaya başlıyor. Bankalar haftada 8 bin haciz yapıyor. Bu durum olayı daha da kötüleştiriyor. İnsanlar güvenlerini yitirmeye başlıyorlar.

Dünyada yaşanan bu krizi sadece mortgage'e indirgemek doğru mu?

Hayır mortgage indirgenmez bankacılığın uygulama felsefesi ve uygulaması bozuk. İşte ekonomik krizin nedeni. Ekonomiyi bankalara mahkûm hale getiriyor kapitalist sistem. Bugün bankalar olmadan ticaret ve sanayi hayatının yürümesi olanaksız tek kelimeyle. Bankasız para transferi yapamazsınız, akreditif açamazsınız, yani dış ticaret yapamazsınız. Teminat mektubu olmadan müteahhitlik yapamazsınız. Teminat mektubu için banka şart. Mevduat toplama imtiyazı sadece bankalara verilmiş, dolayısıyla kredi inhisarı da bankalarda. Kapitalist sistem yapıyı öyle kurmuş ki her şey bankaya bağlı. Onun içinde ABD 850 milyar doları batmasın diye bankaların kasasına koydu. Kapitalist sistemde bankalar battı mı sistemin kendisi de göçer. Bu sistemde banka olmazsa taş devrine döneriz. O derecede mahkûmuz bankalara.

Bankacılıkla krizin bağlantısı nasıl peki?

Bankalar olur olmaz herkese mortgage kredisi veriyor Amerika'da. Sigorta şirketleri bu kredileri sigortalıyor. Bazı uzman şirketler bu kredilere kefil oluyor. Büyük bankalar bu kredileri satın alıyor. Sonra bu kredileri veren bankalar aynı kredileri teminat göstererek tahvil benzeri borç senetleri çıkarıyorlar triyonlarca dolarlık. Bütün dünya merkez bankalarına satıyorlar. Çin, Japonya, İngiliz, Alman, vs. merkez bankaları kapışıyor kâğıtları. Bu Amerika'nın devi diyor, buna güvenirim diyor, alıcılar.

Şimdi bulaşma olayını görüyor musun? Kefil olan bankaya bulaşıyor, iyi müşteriye bulaşıyor, içerde satın alanlara bulaşıyor. Çin'e bulaşıyor... Konut fiyatları aşağı inince işsiz güçsüz ödemiyor. İşli de ödemiyor. Sonuçta dünyayı sarıyor. İşte kriz böylece bütün dünyaya bulaşıyor. İslâmî literatürdeki bulaşma kelimesinin anlamı ortaya çıkıyor bu vesileyle.

Menkul kıymetleştirmeyi uzman kurumlar yapar. Özel firmalara gidiyor bankalar, "Bu firmalara ben tahvil çıkaracağım, teminatını verdiğim mortgage kredileri" diyor. "Önce ülkenin SPK'sına tahvil çıkaracağım, dünya kadar kredi verdim, nakitten mahrum kaldım. Şimdi onları geri alacağım diyor. Peki, tahvili nereden geri ödeyeceksin sorusuna mortgage kredilerinin geri ödemelerinden diyor. Meselâ, 500 milyon dolarlık tahvil çıkaracağım diyor bunu halka satacağım, tahvilin vadeleri geldiğinde ana paraları ve dönemsel gelir payı ödemelerini bu kaynaktan karşılayacağım diyor. O vadelere uygun tahvilleri çıkarıyor Sonra bu vadeleri yukarıda söylediğim gibi dünya finans sistemine satıyor. Tabii kârıyla. Yüz dolarlık geliri olan tahvili öyle bir fiyattan satıyor ki, alan 80 dolar elde ediyor, 20 dolar satana kalıyor. Böylece mortgage kredileri için verdiği kaynağı geri alıyor. Onu tekrar mortgage kredisi olarak sirkülasyona sokuyor. Tekrar tahvil çıkarıyor, satıyor ve saadet zinciri uzayıp gidiyor. Tâ ki, konut fiyatları tepetaklak olana kadar. Finansal işlemlerin reel sektörlerle ilişkisi kesilmiş... Bir ağaç düşün bir kökü var, bunların ki dalları havada, kökü yok. Halk deyimiyle, bir koyundan iki post çıkmaz derler ya bunlar bir koyundan on post çıkarıyorlar.

Aslında bu sosyal bir krizin de habercisi değil mi?

Tabii ki ekonomik bir kriz sosyal alana inmez mi? Kriz, reel sektöre doğru hızla ilerliyor. Ondan sonra toplu işten çıkarmalar filan. Alın size sosyal buhran. Ben özel bir bankanın genel müdürüyken "Bankayı hortumlayalım" dediler. Ben de "Misyonom banka hortumlamak değil, banka yönetmek" dedim. 15 bin dolar maaş alırken işsiz kaldım.

Kapitalist sistem nereye doğru gidiyor?

Görünen o ki kapitalist sistem devletleşiyor. Devlet batan kurumları hisselerini satın alarak destek olmaya çalışıyor. Bu açıdan baktığımızda kapitalist sistem geriledi. Dünyada yüzde yüz liberal sistem yoktur, karmadır. Devlette vardır, özel sektör de vardır. Tam rekabette yoktur. En liberal sistem ABD'de denir, ancak piyasada devlette var, ordu da var. Şimdilerde kapitalist sistem devletleştirmeler yaparak kendini inkâr etmekle meşgul.

Bu kapitalizmin, dönemsel olarak düzeltilmesidir. Bu krizle devletin ekonomide ağırlığı gereğinden fazla arttı. İngiliz Başbakanı "Bu müdahaleler geçicidir. İşler açılınca aldığımız hisseleri satacağız" diyor.

Amerika da aynı şeyi söylüyor.

İşler nasıl açılacak?

Bankalara milyarlar verildi yetmeyecek daha da verecekler. Hiçbir düşüş trendi sonsuz değildir. Bunun yanında işçi ücretleri düşecek. Düzelince devlet ağırlığını azaltacak. Aynı şey dönüp duracak. Sistem değişikliğini düşünmek bile komik. Dünya sosyalizme mi gidecek? Biz de AKP devletin payını düşürdü, ancak görünen o ki özelleştirmeler duracak.

Türkiye, mortgage krizinden nasıl etkilenecek?

Bizde mortgage kredisi sistemi yok. Konut kredisi sistemi var. Bizim bankalarımız hapisane kaçkınlarına kredi vermedi. Bankaların sermaye rasyoları iyi. Ancak Türkiye KOBİ'eri muhafaza etmezse, bankacılık sistemi büyük zarar görür. Bizde de Kobi'ler battı mı, bankalar batar.

Peki bu kriz KOBİ'leri tehdit ediyor mu?

KOBİ'ler tehlikede. Hükümete bağlı bakanlıklardan beklediğim açıklamaları bulamadım. Kriz karşısında pasif kalıyorlar. Beyanat ve icraatları ne bilmiyorum. Bildiğim "Bize birşey olmaz" anlayışına fazlaca bel bağladıkları. Ama Maliye Bakanının yurt dışındaki Türk mevduatını kaynak sormamak suretiyle yurda getirme planı mükemmel. Çok yararlı, etkili olacak bir tedbir.

Ekonomist Süleyman Yaşar, mortgage kredi sistemi bizde olmadığı halde, Amerika'dakine benzer bir şekilde Türkiyedeki bazı sermaye sahiplerinin hükümetten yardım istediklerini yazdı.

Yorumunuz ne?

Doğru bir tesbit. Biz de carî açığı meydana getirenler bas bas bağıyor. Öbür taraftan küçük işletmeler susuyor. Bu cari açığı bakkal Hüsamettin değil, büyük sermaye meydana getirdi.

Büyükler, TÜSİAD'çılar iki liralık ihracat yapıp dört liralık ithalat yaptılar. Carî açığı meydana getirenler bugün alacaklı gibi davranıyorlar. Alacaklı olan KOBİ'lerdir, küçük işletmelerdir. Ekonomiyi bugüne kadar sırtlayıp getirdiler. Bu KOBİ'er batarsa halk işsiz kalacak. Küçükler mutlaka korunmalı.

Sizce hükümet bu kriz karşısında ne yapmalı?

Bence Cumhurbaşkanı Başbakanla beraber devreye girip global krizin millî bir felâkete neden olmaması için projeler geliştirilmeli.

Küçük işletmelerle büyük işletmeler arasındaki denge nasıl sağlanacak?

Hükümet TÜSİAD'ı ele almalı, gücünü kontrol etmeli. Üç-beş Türk kapitalistinin menfaatini savunan bu dernek baştan aşağı irdelenmeli.

Muhtemelen sizin üç-beş kapitalist dediğiniz kesimi hükümet Türkiye'nin ekonomisinin gelişimi için önemli buluyor?

Ekonomik olarak değerli iseler güçlerini gösterebilirler ekonomiyi takır takır çalıştırsınlar. Çuvallayınca devlete gözlerini

diyorlar. Teşvikler onlara çalışıyor. Bu da yetmezmiş gibi carî açığı meydana getiriyorlar. Hükümet mi ithalat yapıp carî açığı oluşturdu. On paralık yedek parçayı imal etmeyip yurtdışından ithal ettiler.

Türkiye, bu krize karşı yeni pazar açılımları yapabilir yorumlarına katılıyor musunuz?

Türkiye jeopolitik konumu gereği ticarî anlamda yeni açılımlar yapabilir. Tüzmen bu konuda başarılı bir bakan ama bunu daha da geliştirmeli. İnanla ihracatımız 100 milyon dolar. Bence Türkiye'nin bölge ülkeleriyle kullanmadığı potansiyel var.

"Biz 2001 krizinde sistemimizi sağlamlaştırdık krizden fazla etkilenmeyiz" görüşüne katılıyor musunuz?

Bu muğlak bir lâf. Bankacılık sistemimizi düzelttik ekonomimiz çok sağlam denilemez. Şirketlerin sallanırsa, bankaların da sallanır.

Ev sahibi olan, olmak isteyen, kirada yaşayan insanların merak ettiği soru emlak piyasasının ne olacağı?

Emlak piyasası durgunluğa girdi. Batıdaki kötü tecrübelerden ders alarak, ülkemiz koşullarına uygun bir konut edindirme sistemi kurulmalı. Sistem, basit ama fonksiyonel olmalı. Devlet kontrolünde bir sistem geliştirilmeli. Kaynaklar lüks konuta değil, tamamen sosyal konuta yönlendirilmeli.

İktisat Risâlesi'nden yola çıkarak hazırladığınız bir kitap önümüzdeki günlerde piyasaya çıkacak. Biraz bu kitaptan bahseder misiniz?

İktisat Risâlesi'ni bugünkü çağdaş ekonomi kavramlarıyla incelemeye çalıştım. Bugünkü ekonomik sistemin eleştirisini yaparken iktisat Risâlesi'nden çözüm yollarını göstermeye çalıştım.

İktisat Risâlesi tüketici alışkanlıklarına hapsedilir. Siz burdan bugünkü ekonomik sistemi eleştiren yeni bir kurumsal yapıyı nasıl öngördünüz?

Evet dediğiniz gibi profesör düzeyindeki Nur talebeleri bile İktisat Risâlesi'ni tüketici alışkanlıklarını inceliyor diye bir kenara koymuş. Ben bu anlayışı kırmak istedim. Bence Said Nursî'nin öngördüğü sistem Batı modelinden tamamen farklı. Sadece reel sektöre dayanan bir sistem.

Nasıl bir liberal sistem?

Kapitalist sistem kaynak meselesidir. Bu sistem beynimizi "İnsanın sonsuz ihtiyacı vardır ancak kaynak kıttır" diye yıkıyor. Her ekonomik bahiste bu işleniyor. Bediüzzaman ise kaynakların kıt olmadığını söylüyor. Bu sistem kaynakları hoyratça kullanıyor.

Bediüzzaman'ın bakış açısı nedir bu konuda?

Kaynakların hesaplı bir şekilde kullanılmasını istiyor. Zarurî ihtiyaçlar için kullanılmasını istiyor. Bediüzzaman bu eseri kaleme aldığı zaman zarurî ihtiyaçlar 15 ise bugün 115 olabilir. Bediüzzaman zarurî ihtiyaçlar derken, bunları tâdat edip sınırlamıyor. Günün dinamiğine göre zarurî kavramı değişir, buna olanak tanıyor. Meselâ, bugün için bilgisayar bir zaruret. Ancak bugün süper marketlerde 30 bin çeşit mal var. Bu israf değil mi? Bazı üretimler ihtiyacı karşılamak için yapılmıyor ki. Reklâm sektörü insanlara yalan söylüyor. Esas itibarıyla iktisatta bireylerin talebi pazarın talebini oluşturur. Bediüzzaman da bireye Kur'ânî ölçülerle "Yiyin, için, ama israf etmeyin" diyor. Hiçbir verim sağlamayacak şekilde kaynakların heba edilmesini kim savunabilir ki. Avrupa çöpünü kaldıramaz duruma gelmiş. Türkiye'de 4 milyon ekmek çöpe gidiyor... Reklâmlar yoluyla istekler sınırsız izlenimi yaratılıp, insanları kandırıyorlar.

Sizin bu ifadeleriniz okuyan liberalizmi değil, devletin müdahale etmesi gereken bir yapıyı çıkarır. Ne dersiniz?

Kontrollü olmak zorunda. Devlet kontrolünden ziyade insanın yönlendirilmesine dayanır. Bediüzzaman'ın ekonomik modeli. Bugünkü haliyle piyasa kontrolsüz mü? Ama yanlış noktalardan ve yanlış kurumlar tarafından kontrol ediliyor. Bu yüzden, küresel krizi önlemek için devlet müdahale etmek zorunda kaldı.

Bediüzzaman'ın hangi tesbitleri sizi çok etkiledi?

Çok kısa ve veciz ifadelerle işin özüne inmiş. İktisadın sınırlı kaynak ve sınırsız istek teorisini baştan çürütmüş. Bugünkü olayları mükemmel açıklamış. Batılı makaleleri okuyanlar görür ki akademik olarak dünyanın geldiği noktayı "aç gözlülük"le açıklıyorlar. Bu yedinci nüktede var. Krizin kökenlerinde ceo denen modern şeytanın aç gözlülüğü var. Bediüzzaman israfa yer olmayan, kaynakların yerinde kullanıldığı bir sistemi savunuyor.

Bugün İktisat Risâlesinin öngördüklerini aynen yaşıyoruz. Ziraat ön plana çıktı. Aç gözlülüğün ne kadar zararlı olduğu ortaya çıktı. Bediüzzaman "Yedikçe iştihan gider, az yersen çok lezzet alırsın" diyerek marjinal faydayı muhteşem anlatıyor.

H. Hüseyin Kemal